

OKSANA NACHLIK
Lwów – Ukraina

БІБЛІЙНІ ОБРАЗИ І МОТИВИ В ПОЕЗІЇ ТА ЕСЕЇСТИЦІ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

Наскільки мені відомо, ця тема не розроблялася у нашому літературознавстві. Більше того, вона певною мірою навіть потрапила у розряд малоперспективних внаслідок досить поверхового припущення І. Качуровського: „Нарешті останній, четвертий (після „інвективно-історіософічної, ностальгійної, інтимної” лірики. – О. Н.) і, мабуть, найслабший струмінь Маланюкової поетичної творчості – його вірші релігійно-містичного змісту”¹. Тим часом суто духовна площина, де поет і есеїст переступав реальність, яку М. Бердяєв характеризував як „мир суженного сознания, выброшенного на поверхность, для которого закрыта бесконечность”², у творчості Маланюка яскраво виражена, розпросторена; вона і свідчить про глибоку ерудицію письменника. Адже, попри болючий патріотизм, творець *Книги спостережень* усвідомлював ту мудрість, що всі „зовнішні”, тобто суспільні, революції „відбуваються під поблажливий усміх століть”. „Він знав незмінні закони буття і знав, що таке вічність”³ – ці Маланюкові слова про Олега Ольжича вповні стосуються і самого їх автора.

Дотикання Маланюка до вічності відбувалося передусім через його щирсердне прийняття релігії, яку він вважав „зв’язуванням людини з Божеством, землі з Небом, душі з Духом” (II, 176).

---

¹ І. Качуровський, *До „реабілітації” Євгена Маланюка*, в: Є. Маланюк, *Земна Мадонна*. – 1991, с. 406-407, 409.

² Н. А. Бердяєв, *Царство Духа и царство Кесаря*, Москва 1995, с. 296.

³ Є. Маланюк, *Зовсім інші*, в: Є. Маланюк, *Книга спостережень. Проза*. У 2 т., Торонто 1962, 1966, т. I, с. 337. Далі покликуюся на це видання в тексті, зазначаючи в дужках римською цифрою том, арабською – сторінку.

Органічною для засвоєння українським народом автор *Нарисів з історії нашої культури* (1954) визнавав саме „моральну науку Христа” (II, 87), вбачав, услід за Гоголем, у „силі Хреста, світлі Християнства і путі до Христа” „вихід” (II, 129) у розв’язанні і морально-етичних, і суспільно-політичних проблем.

Такий „вихід” уявляється мені справді можливим, якщо за дороговказ прийняти Маланюкове творче і діяльне розуміння Христа, викладене у віршовому *Посланії* (1925-1926):

Христос не мрія й не мара
 (...)

Христос – то чинна путь до Бога,
 То, перш за все, моральний труд
 І в днях надхненна Богом праця:
 І виростать, а не скоряться.
 Щоб крізь умовний час землі
 Врости у неба вічність божу.
 Це не безсилий плач у злі,
 А понад злом крилате: можу!
 Це не в’язничний рай рабів,
 В кастратній рівности – отара, -
 Ні, це в блакить готичний спів,
 Це – творчість, мужність, слава й кара. (II, 465)

Таким чином осмислений образ Христа значною мірою віддзеркалює два інші Маланюкові образи: Поета („... крізь умовний час землі Врости у неба вічність божу”) та України („Це не в’язничний рай рабів... Це творчість, мужність, слава й кара”). У названих трьох концептуальних образах – чи не весь Маланюк-громадянин.

Священні книги письменник знав блискуче, духово жив ними, тому їх назви вільно і невимушено використовував у своїй образній палітрі: земля „раненим тілом не відбула Цілу Євангелію піль”⁴; „біблія літа розкрила Сторінки заколосених піль” (113); „О, вітре весняний! Ти з Біблії? Євангелій?” (195); „У холодку, в солодкій тіні – Біблійні многотрудні чола” (475); „на біблійному чолі Блищить проказою скорбота...” (495); „З страшної біблії доби...” (594).

⁴ Є. М а л а н ю к, *Євангелія піль*, в: Є. М а л а н ю к, *Поезії*. Львів 1992, с. 112. Далі покликуюся на це видання в тексті, зазначаючи в дужках сторінку.

Як бачимо, в образотворенні Маланюк зберіг первісну сакральність понять, трансформованих з назв священних книг. Водночас – завдяки новому словесному контекстові, побудованому на оригінальних образних асоціаціях, надав їм нового поетичного значення.

Есеїстика й особливо поезія Маланюка густо насичена образами, мотивами, алюзіями і цитатами з Біблії. Найчастіше митець звертався до образів Бога, Ісуса Христа, Марії, Мойсея, архангела, судного дня, Сінаю, мотивів Голгофи, розп'яття, воскресіння, рідше – Каїна, Ноя, Лотової жінки, Соломона, Самсона і Даліли, Єремії, Юди, Варрави, ангела, херувима, пророка, Вавилона, Єрусалима, Юдеї, дерева пізнання, неопалимої купини, мотивів гріха, богохульства та ін.

Найвиразніше витворений у Маланюка (на філософічному, соціологічному й естетичному рівнях) образ Бога.

„Бог є Дух, і ті, що Йому вклоняються, повинні в душі та в правді вклонятись”, -гласить Євангелія від св. Іоанна (4, 24). Це положення М. Бердяєв тлумачив так: „Бог есть не бытиё, Бог есть Дух. Бог есть не эссенция (сутність. – О. Н.), а экзистенция. О Боге можно говорить лишь языком символики духовного опыта, как интуитивное описание духовных встреч”. Адже, мав рацію філософ, „Человек встречается с Богом не в бытии, о котором мыслят в понятиях, а в духе, в духовном опыте”⁵.

„Духові зустрічі” Маланюка з Богом відбувалися в основному в рамках, визначених Святим Письмом. Оскільки, як влучно спостеріг М. Бердяєв, „Бог рождается в человеке”⁶, то й Маланюк, описуючи ці „зустрічі”, передусім самовиражався – передавав свої емоції, філософування:

На мить завмерти б, глянуть в вись би,
Туди за літаки, в блакить, -
Де Той, хто посилає іспит,
Веде народи і полки.
Prima Motore, Pantokrator,
Душа початку і кінця,
Єдин космічний імператор, -
Двигун одвічного кільця.

⁵ Н. А. Бердяев, *Царство Духа и царство Кесаря*, с. 297.

⁶ Там само.

Єдин – поразка і перемога... (II, 462).

Наведені з Маланюкового *Послання* рядки є, власне, квінтесенцією роздумів поета про Бога, який бачився йому багатограним, у різних іпостасях. Маю на увазі не священну триєдиність: Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий. Маланюк торкався і мотиву Трійці, але про це – згодом. Тут же хочу вказати на власне Маланюкове контрапунктивне уявлення Бога. Передусім, очевидно, як вічного, всевизначаючого і всюдисущого повелителя: „Все визначає вічний Бог, Всьому велить, всьому сягає” (358), „грізний Бог, що вічно пише Пророчим пломенем сузір’я” (38).

Бог у Маланюка переважно асоціюється з небом, космосом. Він або виступає в ролі єдиного і всемогутнього володаря всесвітніх просторів, який „плете з планет вінки Непереможною рукою” (79), або зливається з іншими космічними абстракціями („І глибиною неба зорить Бог” – 466), ототожнюється з ними: згадаймо відчуття ліричного героя циклу *Людське*: „А ввечері – дихання Бога (тобто магічний подув безмежного простору. – О. Н.), Осінні зорі, срібний ріг” – 360).

За Маланюком, місце людини в земному бутті – між „сліпими стихіями” і Богом. Природоперетворююча діяльність людини, сказати б, окультурення природи, не означає людської влади над нею, радше навпаки, технократичний досвід цивілізації свідчить про неспроможність людини приборкати „стихії”, як це зі сумом констатує поет у прекрасному зразку філософської лірики *Технократія* (1928). Вірш починається визнанням слабкості людства:

Рахуємо, втручаємось і нищим,
Щоб дати стихії рукотворний шлях,
А дух людський стає, чим далі, нижчим
І, як була, так і перебуває грищем
Сліпих стихій незмінена земля, -

продовжується потвердженням Божої всемогутності:

А Він з небес простре космічні руки
І над зухвальством сіє засів муки,
І смертю нам життя перетинає, -

а закінчується захопленням природним світом – непізнаним, самовладним, неповторно-творчим:

Так марні, так нікчемні наші чари,
Щоб формула заклала темний міт.
Ось – світ живий, нестриманий і ярий:
В нім не спроектувати Ніагари
Й бетонами не змавпувать граніт. (360)

Наведені вище приклади образів Бога в Маланюковій поезії створені згідно з біблійною символікою; прокоментувати їх можна таким ось прикметним тлумаченням біблійної умовності в *Библейской энциклопедии* 1891 р.: „Если Священное Писание и усвоет иногда Богу телесные члены, свойства и действия человеческие, то в этом оно применяется к обыкновенному языку человеческому, но понимать сие должно высшим и духовным образом: так напр. руки означают всемогущество...”⁷.

Інша важлива іпостась Всевишнього, утверджувана Біблією і відображувана Маланюком – Бог як творець. У циклі 1930 р. *Моравська весна* поет якоюсь мірою переспівував уже згадуване мною *Послання*, засвідчуючи свою беззастережну віру в Бога, захоплення „Вищим”, „Першим Мотором” і з благоговінням визнаючи: „Все створив Ти – і світле, і чорне, Чи билину, чи птах, чи літак...”.

Маланюкове благоговіння перед Богом-творцем відчутне також в асоціативно-образних зв'язках вірша *Відчал*: „Здавалось, що се розчин речовин, Рук Творця чекаючи в покорі, Лежить...” – 308). Винятково основним „законом в державі Творця” – Любов'ю – поет пояснював декларовану в експресивній медитації *Осінь* життєстверджуючу філософію буття: „Все переживе загладу І оживе ізнов, І житиме без кінця” (613).

Однак далеко не всі вірші Маланюка пройняті таким бадьорим і світлим настроєм – особливо ті, де Богові відводяться ролі носія справедливості, „Судії (376), як от у *Чорній Елладі* (1926), *Оді до прийдешнього* (1932), циклах *Батьківщина* (1938), *Напередодні* (1939). Названі твори – виразного громадянського звучання, у центрі перших трьох – трагічна історична доля України, а останнього –

⁷ *Библейская энциклопедия*. Репринтное издание, Москва 1990, с. 96.

візія Судного дня в „димній Європі” (376). Маланюк чекав од Бога вияву його праведності (цікаво, що в українській мові один із синонімів прислівника *справедливо* – *по-Божому*⁸), небайдужості до земних катаклізмів, неодмінного втручання у дійство „днів”, „скалічених криваво” (335), – надсиланням „благодаті” (214), поділом на правих і неправих (335), нарешті, „Страшним Судом” (376). При цьому поет апелював до Бога зі „своєю правдою” (В. Стус), не допускаючи навіть, що Бог може по-іншому (не так болісно і „розлючено” (376), як автор *Чорної Еллади*) сприймати історичні події. Втім, у Маланюкових віршах усі жадані для нього дії Господа залишилися на рівні поетових бажань, мрій, прохань, спонук. Маланюк так і не дочекався „благодаті” на свою Батьківщину. „В ті розжеврені, хижі години (обездержавлення України. – О. Н.) Невже ж спочивав Господь?” – з гіркою запитуював він у *Чорній Елладі* і тут же припускав, що Бог „склепив тоді хмарнії вії І ніхто не посмів нагадать” (214). „Останній”, „Страшний Суд”, центральний образ циклу з промовистою назвою *Напередодні* (1939) – то, як і в Святому Письмі, – діло майбутнього...

У Маланюковій поезії Бог стосовно трагічної історичної долі України виступає в ролі невідаючого, бездіяльного, а то й відсутнього: „І Бог за хмарами не чує...” (III); „Господь забув сю землю... (...) Господь забув і одвернув обличчя...” (328); „Безбожне небо повний келих кари Зливало на оселі і поля” (471). Внаслідок такого припущення з уст безсилою у своєму патріотичному пориві поета („О Господи, яка ж смертельна мука – Все бачити, все знати і – не могли!”) зринає розпачлива *Молитва* (1958): „За олов’яними важкими небесами Немає Бога. Все пожерла мла. (...) З’явися, Господи! Зійди на мертво землю...” (536).

Маланюків Бог бездіяльний, але не караючий, як то би можна було іпостасувати після стількох нещасть, що випали на долю українського народу. Те, що поет створив саме такий образ Всевишнього, я б пояснила нашою національною ментальністю: українець здебільшого уявляє собі Бога прихильним захисником, пов’язує з ним можливість свого добробуту, затишку і щастя, умиротворюєть-

---

⁸ С. Караванський, *Практичний словник синонімів української мови*. Київ 1993, с. 380.

ся в молитвах до нього. Про „відсутність” в українця „активізуючого жаху перед Богом” писав сам Маланюк у статті *Буряне поліття (1917-1927)* (1927): „У нас фактично немає „візантійського Саваофа” (бога вояцта. – О. Н.) (...) ані, тим більш (...) гнівного й караючого Бога. У нас, власне, цілком освоєна, майже земна (...) родина...” (I, 15). Тим-то такі органічні для Маланюкової поезії й образ „попа старенького”, що „як простий Господь” (215), і вільна, розкута оповідь-спогад про божничок у бабусиній старосвітській світлиці:

А у кутку висіли образи
Либонь цілком таки не „православні”:
Пречиста – вся в лілеях, як Мадонна,
Ісус Нерукотворний та над Ним -
Бог-Саваоф, до Зевса більш подібний. (243)

Характер, настроїв Бога, звичайно ж, визначав сам Маланюк. (Згадаймо бердяєвське „Бог рождается в человеке...”) У його поезії не раз натрапляємо на прикметне психологічне явище е м а н а ц і ї, тобто перенесення особою у її світосприйманні власних переживань і настроїв на оточення та довколишні предмети. В образній творчості це явище трансформувалося в популярний художній прийом віддзеркалення внутрішнього світу героя в інших персонажах і художніх деталях, що їх він сприймає. Рядками „Наш хмурий Бог Без Моїсея нас післав в туман...” (125) автор циклу *Еміграція* висловлював свій безрадісний настрої на початку 20-х років. Та й через сорок років, уже на схилку свого віку, Маланюк відзначав стражденність людського земного життя:

Господь не жалує віка,
Щоб ось, блукавши, як сновида,
Шукать шляху, і важить час,
І пить гіркі й безсонні ночі,
Й даремно підбирає ключа
До літер тих сузір пророчих (577).

Та коли в поета був мажорніший настрої, він переконував себе й інших, що „Бог життя – не ворог і не кат”, бо „Він пружить час, електризує мозок...” (266).

У Маланюковому вірші-посланні *Марії Башкирцевій* (1927) зринув біблійний образ „Бога-Слова”:

І от – широким рокотом барокко
Враз д'горі, в синь, в зеніти Бога-Слова
Вогненным святом духа завирує
І вибухне ХХ вік! (251)

А згодом (1930 р.) письменник присвятив проблемам Слова, стилю й одухотвореності вступну частину своєї есеї *Чупринка і проблема біографії*, яку почав рядком-цитатою зі Святого Письма: „В Євангелії Іоанна від віку стоїть: На початку було Слово” (I, 165). Маланюк, зокрема, відзначив, що йому найбільш „до вподоби” „окреслення” стилю Розановим: „Стиль – це місце речі, в яке поцілував її Бог”. Автор есеї ототожнював стиль із духовим буттям і духовою сутністю людини, твердячи, що „стиль, цей божественний герб, ця вища нобілітованість речі, – є ознакою того, що матеріал є остаточно оформлений, себто одуховлений і, значить, – живий” (I, 166). У своєму розумінні стилю як синоніма буття духу Маланюк спирався на біблійну легенду: „Коли Бог, перший Майстер і перший Мистець створив з глини людську постать, то ця фігура стала Адамом, живою людиною, лише після того, як „Бог вдихнув в неї д и х а н н я життя”. Так Біблія уймає питання стилю” (I, 166). Цю думку розвивав Маланюк у „відчиті” *Поезія і вірші* (1936): „Без того „дихання життя”, про яке говорить перша книга Біблії, „дихання”, яке кожний творець мусить вдихнути в свій твір, – від твору залишається бездушний зліпок глини, арифметична сума хаотизованих атомів, що розпадуться від найменшого подмуху” (I, 153).

Есеїт розумів, що його розмови про „магію творчості” (I, 147) – це значною мірою спроби „вимовити невимовне” (А. Макаров). Тимто наприкінці „відчиту” зауважив: „Хтось скаже, що ці бездоказові твердження звучать занадто догматично, занадто непереконливо для „наукового” розуму. Так, твердження ці можна прийняти і відкинути, як твердження в і р и.

Але без тієї віри немає ані творчості, ані мистецтва, ані поезії” (I, 156).

Своєрідність Маланюкового вирішення проблеми „Поет і Бог” обумовлювалася насамперед його поглядами на призначення і роль поета. Останній для нього – то „передовсім Творча воля (= характер), (...) Муж, що з'явився на світ не „спостерігати” й „оспівувати”, не „переживати” й „відтворювати” його, але свідомо його т в о р и

т и, співтворити той світ. Власне, с п і в т в о р и т и в загальнім космічнім русі” (I, 337).

В есеї *Зовсім інші* (1947) Маланюк доводив, що саме таку життєву і творчу позицію займав Олег Ольжич, продовживши „літературний родовід” (I, 336) М. Філянського, Ю. Липи, Л. Мосендза. Її ж утверджував і сам Маланюк, в душі романтичної традиції вивищуючи поета над людьми, „юрбою” (188), ставлячи його в рівень з птахами небесними (вірш *Альбатрос*) і навіть підносячи до Господніх сфер: „Дзвінкий сей воздух, воздух висі, Міцне вино височини, Де я молю його: з’явся І браму в вічність одчини” (34).

У цих дерзновенних словах нема пихи, натомість – спокійне усвідомлення власної творчої значущості, а також глибока повага до Бога, схиляння перед ним („молю його”). Понадто, Маланюк – це послідовний речник абсолютного імперативу Бога, як от у вірші *Вечір*:

Крізь заходу іконостас,
З нерукотворним ликом Бога,
Стомилась спалені уста
Кричать анафему епохам.
(...)
Звучить все та ж музика зорь
Під скиптром диригента Бога,
І заглуша сліпий простор
Мою анафему епохам. (63)

„Мы живем Им” – тонко відзначено про Бога в *Библейской энциклопедии*⁹. Тим-то такі природні в Маланюкових віршах вигуки і звертання на кшталт: „Боже наш, Боже! „ (197), „що може Гостріш і гірш скарати, Боже?” (283), „Воздай їм, Господи...” (534). Їх поет уживає (як, зрештою, кожна віруюча або невіруюча людина, якій знайоме ім’я Бога) у хвилини сильної емоційної напруги, переважно розпачу, душевного болю, гніву. Художня знахідка Маланюка – модифіковані відповідно до зміни смислових акцентів рефрени в медитації *Серпень* (1951): „Час, Господи, на самоту й покору”, „Час, Господи, покори й самоти” (тричі), „Час, Господи!” (426-427).

⁹ *Библейская энциклопедия*, с. 96.

І на закінчення висвітлення того, яким уявляв собі Маланюк Бога – обіцяне звертання до біблійного мотиву Святої Трійці. Він своєрідно окреслений у мініатюрі *Христос гряде зі сніжних піль...*, де дістав інтерпретацію в душі антропоморфізму, тобто злиття божественного і людського:

Христос гряде зі сніжних піль,
Крижаний храм земля буде.
Веселий вітер з серця здує
Давно спорохнявілий біль.

Кохання смеркло: сяє дух.
(...)
Долонями сузір святих
Розсипле Бог блакитний племінь,
І мій олтар в крижанім храмі,
Як Голуб-Дух, осяєш Ти. (108)

Таким чином, ми вийшли на один із засадничих принципів Маланюка, який він послідовно декларував у поезії (*На тризні*) і в есеїстиці (*Три літа, До справжнього Шевченка, Творчість і національність, Нариси з історії нашої культури, До проблеми большевизму*). Маю на увазі постулат „людина яко „образ Божий” (I, 48), „подобіє Бога” (I, 62). На цьому біблійному постулаті, до речі, неодноразово акцентував улюблений поет Маланюка, Шевченко.

Тим-то високий вияв людського таланту, як от чудовий голос співачки, удостоювався у Маланюка епітета „божественний” („божественно-співуче горло” – вірш *На концерті*, 244) і шляхетна праця на терені духової культури заслуговувала в його уявленні епітета „побожно” („сади, Що так побожно ми садили” – вірш *І день, і ніч*, 434).

Прикметно, що в Маланюковій поезії грані між сакральним і земним, еротичним, навіть гріховним (*Весняної діждусь літургії...*, *Вічна*), між святим і „ще несвятими святинами” (*Рондо*) надзвичайно тонкі. Водночас щойно названі і подібні до них вірші – це твори високої моральної чистоти, у них, на мій погляд, нема і натяку на блюзнірство.

Маланюкові дуже імпонувала Шевченкова поема *Марія*, „насичена”, як зазначено в есеї *Буряне поліття*, „антропоморфізмом”, „олюд-

ненням Божества”. Есеїст небезпідставно вважав її „вершиною релігійно-надхненого патосу української „віри благочестивої” (I, 15). Вступні рядки Шеченкового архітвору („Все упованіє моє На Тебе, мій пресвітлий раю”) Маланюк узяв епіграфом до своєї віршової *Молитви* (1927), у якій запозичений у Шевченка „олюднений” образ Марії трансформував в оригінальний символ „Мадонни Диких Піль” (237). Інший своєрідний Маланюків образ-ремінісценція – „Анти-Марія”. Названі образи-символи вдало тлумачить М. Ільницький, вважаючи їх уособленням „ідеї переродженої нації”: „З одного боку, це „Мадонна Диких Піль”, Марія, яка має народити нового Месію, а з другого – Анти-Марія, „відьма сотниківна мертва й гарна, що чорним ядом серце напува...” Поет прагне для неї „купелі хресної”, „вогненної зливи”, які повинні її загартувати й очистити від гріхів і наруг над тілом і душею, що протягом віків зазнала ця жінка... Тільки пройшовши через (...) „снігову купіль”, вона може очиститися від відьомської скверни і стати Мадонною”¹⁰.

Більш традиційний (як втілення чистоти і страдництва), хоча також олюднений і заземлений образ Марії зустрічаємо у циклі *Чорна Еллада*: „Гамувала пречиста Марія свій нестримний жіночий плач” (214).

В *Библейской энциклопедии* Христос і Месія – слова-синоніми: „Христос есть греческое слово, значущее помазанник, слово же Месия есть еврейское и означает то же самое, что и греческое”¹¹. Маланюк же, за моїм спостереженням, у своєму слововжитку їх децю розрізняє. У нього Ісус Христос здебільшого – розп’ятий (213), воскреслий (605; II, 464), Месія ж – це передусім рятівник (113, 127, 237).

У повністю побудованому на біблійних ремінісценціях III вірші циклу *Ой у полі жито – копитами збито* (зб. *Стилет і стилос*, 1925) поет проводить паралель між розп’ятим Ісусом Христом і Україною:

А ти гориш... Палає вітром серпень.
Там пекло спек. Там тишею мертвот
Мовчить простор. І голод-кровочерпій

¹⁰ М. М. Ільницький, *Західноукраїнська і емігрантська поезія 20-30-х років*, Київ 1992, с. 35.

¹¹ *Библейская энциклопедия*, с. 757.

Підносить знов із оцетом питво. (68-69)

Хрест, Христос – центральні образи містичної візії „Все здавалось, що там, за селом...” (III частина *Євангелії піль*). Тут Христос – своєрідна *fata morgana*, бажаний лік на розтривожені душі: „(...) там, де над морем ланів Розійшлась лазурева блакить, Його світлий хітон прояснів і розтанув над обрієм вмить” (112).

У журливому, написаному поетом після смерті дружини, вірші *Квітець* релігійні мотиви переплелися з особистісно-психологічними:

Христос Воскрес –
 із мертвих,
 Смертю смерть подолав
 І тих, що в гробі,
 Єднає з космічним життям.
 І внучок прийшов на дрібних, ще невірних ніжках
 І поклав червонаву вербичку з бруньками
 – На могилу Твою, єдина. (605)

„Червонава вербичка з бруньками”, нагадаю, – це символ Великодня, дня Христового воскресіння.

Як уже відзначала, Маланюк часто звертався до мотиву воскресіння. У його творчості воно було насамперед символом надії, віри в духове і національне відродження, як от у наведеній ним притчі: „Оповідали, що коли безбожна акція часів т. зв. воєнного комунізму осягала свого апогею, – церкви були пустошені, а священники – нищені, тоді старий і мудрий православний священик, в хвилині прощання з парафіянами, Служби Божої вже не мігши правити, а проповіді – казати – вийшов на солею храму і виголосив лише ці два слова:

Христос Воскрес!

І відповідь вірних була:

Воістину! (*З нотатника*, 1959; II, 316).

У метафоричній мініатюрі *Границя* (1936) автор збірки *Проща* майстерно обіграв ім'я Петро, яким, за біблійними переказами, почав називатися, ставши учнем Христа, рибалка Симон. Як відомо,

в перекладі з грецької *petros* означає „камінь”. Маланюк віршував: „Вже перейшла блакитна повинь і ти не Симон, а Петро. Вже замість білої любові Лютує в жилах чорна кров. (...) холоне скудний попіл там, Де на каміннім серці жертва Палала збуреним богам. (...) зростаючи в крилатий камінь, Готичні застигають дні” (428).

В есеїстиці й поезії Маланюка відбилися його ставлення до біблійних оповідей і повчань. Скажімо, в *Чорній Елладі* автор явно погоджується з гіркою констатацією із Євангелії від св. Матвія „вороги чоловікові – домашні його! „ (10, 36): „І вороги – домашні чоловіку”... О, так, відчув цю правду до кісток” (215).

У тій-таки *Чорній Елладі* поет подає альтернативне бачення судища над Спасителем на Голгофі:

Ні-ні, не Христос, не Христос, Україно, –
– Злочинець Варрава харчить на хресті. (213)

У першому вірші циклу *Ночі* – „У м’язах цих співала творча сила...” (1930) Маланюк по-своєму інтерпретував біблійне оповідання *Самсон і Даліла*: „Не діждеш, ні, отруєна лілеє, Приспати дух хитливим стиском уст (...). Ранена зором, зойкнула й втікла...” (206).

Метафор, символів і порівнянь, джерелами яких виступають біблійні образи і мотиви, у Маланюковій творчості немало: „Невже ж довіку не дано нам Діждати й наш суботній день, Що, по пророцтвах Соломона, Обіцяно в Піснях Пісень?” (55); „Бачу, бачу Твою Голготу...” (117); „А потім знов хай трудна проща, Хай знов голготи і хрести” (138); „Потрібен племінь Єремії...” (421); „підкравсь в твою оселю бородатий Каїн” (586); „В очах від Вавилону – чорно” (601); „Такі речі, як відомо з Євангелія, здається, завжди робляться шляхом „поцілунку” (I, 25); „Вогненну душу я підняв, Як купину неопалиму” (103); „Неплодна будь, як смоква Іудеї...” (209); „І я собі здаюсь безпечним Ноем” (253); „пам’ять, як дружина Лота, Звертає зір в минувшину” (380); „Трояндо Ієрихону” (461) – звертання до жінки; „нам призначена двозначна, Як поцілунок Юди, – слава” (601); „Він був українським Мойсеєм” (II, 267) тощо.

Глибокі за своїм первісним смисловим навантаженням ремінісценції з Біблії відчутно збагатили, освіжили й увиразнили образний світ Маланюкових есей і поезій, підсилили їх емоційну напругу і мислительний потенціал.

BIBLIJNE OBRAZY I MOTYWY W POEZJI ORAZ ESEISTYCE
EUGENIUSZA MAŁANIUKA

S t r e s z c z e n i e

W pracy autorka ukraińska, badaczka współczesnej, XX-wiecznej literatury, analizuje przejawy nurtu religijnego, metafizycznego w twórczości E. Małaniuka, przejawiającego się na różne sposoby w twórczości tego poety i eseisty w latach dwudziestych–trzydziestych obecnego stulecia, szczególnie w jego utworach poetyckich o tematyce nowotestamentowej. W sposób szczególny opisuje takie postaci i wątki ewangelijne, jak Jezus Chrystus oraz Jego zbawcze dzieło, Maryja–Bogarodzica, krzyż i Golgota, a także wszystkie osoby Trójcy Świętej, zwłaszcza Ojca, Stworzyciela świata, jak również Sędziego, nosiciela sprawiedliwości (utwory poetyckie oraz cykle *Czarna Hellada*, *Ojczyzna*, *W przededniu*).

W drugiej części opracowania na tytułowy temat badaczka zwraca uwagę na obecne w eseistyce Małaniuka przejawy ujmowania kategorii Słowa, również słowa poetyckiego i szerzej stylu, twórczości, sztuki, traktowanej jako relacja „poeta i Bóg”, a także tematy i motywy maryjne w jego spuściźnie poetyckiej oraz temat–scenę, a więc i ideę–prawdę o Chrystusowym zmartwychwstaniu. Część tę kończą wnioski ogólniejszej natury na temat miejsca i roli w twórczości Małaniuka reminiscencji biblijnych.

Streścił Ryszard Łużny